

**AVRUPA'DA AŞIRI SAĞIN AYAK SESLERİ:
ZENOFOBİNİN PATOLOJİK NORMALLEŞMESİ***

**FOOTSTEPS OF THE EXTREME RIGHT IN EUROPE:
PATHOLOGICAL NORMALIZATION OF
XENOPHOBIA**

Hamza Bahadır ESER & Ali ÇİÇEK*****

ÖZ

2000'li yıllarla birlikte Avrupa'da aşırı sağ partilerin daha geniş halk kitleleri tarafından destek görerek dikkate değer bir çıkış trendi yakalaması, onları birçok ülkede iktidara ya da ana muhalefete taşıyacak kadar güçlendirmiştir. Günümüzde aşırı sağ, dünyanın gelişmiş ülkeleri ve liberal demokrasilerinin beşiği sayılan ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkelerin yanı sıra Avrupa ülkelerinde de başat siyasi aktörler olma yolunda ilerlemeye devam etmektedir. Bu ilerleyişi motive eden en önemli gelişme ise son yıllarda Avrupa'ya yönelik göç hareketliliğinin artış göstermesidir. Bu çalışmada, aşırı sağın Avrupa'da yükselişi ile göç dalgası ilişkilendirilecek ve Batılı toplumlardaki aşırı sağ siyasi partilerin göçmen karşıtı politikaları patolojik normallik, yabancı düşmanlığı ve refah şovenizmi kavramları ekseninde ele alınacaktır. Çalışmanın hipotezi, Avrupa'da

* Bu makale, 18-20 Nisan 2019 tarihleri arasında Gaziantep Üniversitesi'nde düzenlenen 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu'nda (KAYSEM 13) sunulan ve özet metin olarak yayımlanan bildirinin genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

** Prof. Dr., Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hamza.eser@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4063-051X>.

*** Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, alicicek@cumhuriyet.edu.tr; Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Doktora Öğrencisi, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9875-2400>.

* Makale Geliş Tarihi: 19.07.2019
Makale Kabul Tarihi: 25.10.2019

göçmen karşıtlığının arkasında güvenliğe, refah kaybına ve kültürel heterojenliğe dair kaygılar olduğudur. Buna müteakip sayılan unsurlarda artarak görülen tepkiselliğin, göçmen karşıtı politikaları esas alan aşırı sağ partileri günden güne güçlendirdiği vurgulanan diğer bir husustur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Aşırı Sağ, Patolojik Normallik, Yabancı Düşmanlığı, Refah Şovenizmi.

ABSTRACT

During the 2000s, the extreme right-wing parties in Europe were supported by the wider public and experienced a significant outflow. In these years, the extreme right has been the ruling party or main opposition party in many countries. Today, the far right continues to be the leading political actors in the European countries, as well as in the developed countries of the world and in countries such as the USA, Canada, Australia and New Zealand, which are considered as examples of liberal democracy. This progress stems from the increase in migration mobility towards Europe in recent years. In this study, the rise of the far right in Europe will be associated with the wave of migration, and the anti-immigrant policies of far-right political parties in Western societies will be dealt with in the axis of pathological normality, xenophobia and welfare chauvinism. The hypothesis of the study is that there are concerns about security, welfare loss and cultural heterogeneity behind the anti-immigration stance in Europe. It is also emphasized that the increasing reaction towards the right-wing parties, which is based on anti-immigrant policies, is being strengthened day by day.

Keywords: Migration, Extreme Right, Pathology of Normalcy, Xenophobia, Welfare Chauvinism.

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcıyla akran bir olgu olan göç, tarihsel süreç içerisinde insanların mekân değiştirmelerini anlatmak için kullanılmıştır. Bu yer değiştirmeler kimi zaman bireysel kimi zaman kitlesel olarak vuku bulmuştur.

insanoğlu doğal, ekonomik, sosyal, siyasal sebeplerle devamlı hareket halindedir. Bu hareketlilik ister ulus devletin kurumsallaşması ile sınırlar arasında olsun, ister sınırlar içinde olsun doğası gereği bir terk ediş ve bir yeniden yerleşmeyi ihtiva eder.

Göç hadisesi farklı coğrafyalarda farklı sebepler ile ortaya çıkan ve devamlılık arz eden bir sosyolojik gerçekliktir. Batının modernleşme ile varıldığını iddia ettiği “çoğulcu-barışçıl-müreffeh dünya” gerçekliği, ütopyik bir söylem olmaktan öteye geçememiştir. Bunu bize düşündüren ve kolayca ifade etmeye cesaretlendiren en başat örnek 20. yüzyılın yıkımını üstüne inşa ettiği büyük dünya savaşları ve onu takip eden bölgesel çatışmaların tarihsel gerçekliğidir. Zira modern dünya, bize hiç de anlatıldığını gibi “özgürlüğün, kardeşliğin, eşitliğin” küreselleştiği bir gerçeklik sunmuyor. Ötekisine karşı acımasızlığın her tür örneğini insanlık gördü ve görmeye devam ediyor.

Dünyada nüfus hareketliliklerinin genel karakteri insanların güvenli, tok ve özgür yaşama arzusunun bir terkiğini ifade etmektedir. Bundan ötürü hareket, güvensiz, besinsiz ve hürriyetsiz olan coğrafyadan bunların tersinin olduğu varsayılan doğru olmaktadır. Bu hareketleri tetikleyen gelişmeler savaşlar, kimlikler arası kırımlar, kıtlıklar ve despotik-otoriter yönetimlerin pratikleri olarak özetlenebilir.

Bu faktörler ile birlikte ne olduğu üzerine tam bir söz birliği sağlanamamış olan diğer bir olguyu, küreselleşmeyi, burada anmanın konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Küreselleşmenin belki de en belirgin etkisi/sonucu 1648 yılında kurulan düzenin pratik olarak tasfiye olmasıdır. Sermayenin korunması için oluşturulmuş model (ulus devlet) bugün yine sermayenin hareketliliği ve hızı nispetinde tasfiye edilmiş, ulus üstü (supra-nasyonal) organizasyonlar ile birlikte çok daha farklı bir karakter kazanmıştır. Bu dönüşümün yaşanmasında bilginin ve her türlü verinin (kapital ile birlikte) kazandığı akıl almaz hızın etkili olduğu genel kabul gören bir gerçekliktir.

Bu hızlı hareket edebilme gerçekliği beraberinde insanların da (farklı sebepler de olsa) yer değiştirebilme imkân ve koşullarını hazırlamıştır. Yalnız sermayenin sınırları aşarak kendine daha çok kar ile genişleyebileceği ucuz iş gücü sunan (ki bunlar ilginç(!) bir şekilde hep dünyanın geri kalmış, açlık sınırında yaşayan milyonların olduğu, ekseriyetle kalabalık ve fakir memleketlerdir) yerlere kayması ile Batı dışarıdan (çok değil bundan 50-60 yıl önce oldukça müsamahalı yaklaştığını hatta teşvik ettiği) göç hareketlerine karşı oldukça sert politikalar üretmeye başlamıştır. Bu sert politikalar siyaset alanında kendini aşırı sağ olarak ifade etmektedir. İşin ilginç tarafı, bu aşırı sağ

politikaların halk nezdinde de temsil potansiyelinin olması halidir. Batılı toplumlardaki göçmen karşıtlığı veya korkusunun özetle güvenliğe dair kaygı, ekonomik refahın azalmasından duyulan endişe ve Avrupalılığın üzerine inşa edildiği kültürel ve dini gerçekliğin eski homojen dokusunu kaybetmesinden duyulan rahatsızlıklardan beslendiğini ifade etmek mümkündür.

11 Eylül saldırıları, 2004 Madrid ve 2005 Londra patlamaları, DEAŞ terör örgütünün başta Belçika, İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya, İsveç ve Danimarka'da gerçekleştirdiği bombalı eylemler ve son olarak Suriye iç savaşının neden olduğu yoğun insan göçü Avrupa'da varolagelen aşırı sağ partilerin zeminlerini genişleterek seçimlerde oylarını artırmalarını sağlayan faktörlerinden bazıları olarak sayılabilir. Aşırı sağ, en çok güvenlik kaygısından beslenmekte; yalnızca Avrupa'da değil, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada gibi köklü demokrasi geleneğine sahip ülkelerde bile kendisine taraftar bulmaktadır.

Özellikle Avrupa ülkelerinin neredeyse tamamında aşırı sağ partilerin ortaya çıkması ve yakaladıkları seçim başarılarıyla önemli bir aktör olarak ülke gündemlerini belirleyecek kadar güçlenmeleri, demokratik ideallere inanan Avrupa ülkeleri ve Avrupa Birliği için endişe verici bir durum halini almıştır. Bu partilerden en önemlileri olarak Macaristan'da FIDEZS, Polonya'da Hak ve Adalet Partisi (PiS), Avusturya'da Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Fransa'da Ulusal Cephe, Hollanda'da Özgürlük Partisi (PVV), İngiltere'de Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP), Almanya'da Almanya için Alternatif Partisi (AfD), İsveç'te İsveç Demokratları (SD), Danimarka'da Danimarka Halk Partisi, Norveç'te İlerleme Partisi, Finlandiya'da Gerçek Finler (PS), Letonya'da Ulusal Birlik, Yunanistan'da Altın Şafak Partisi, Çek Cumhuriyeti'nde Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Partisi (SDP), Slovakya'da Bizim Slovakya Halk Partisi (People's Party Our Slovakia), Bulgaristan'da Birleşik Vatandaşlar (United Patriots), Güney Kıbrıs'ta Rum Ulusal Halk Cephesi (ELAM), İtalya'da 5 Yıldız Hareketi, Lig ve İtalya'nın Kardeşleri hareketleri/partileri, İsviçre Halk Partisi, ABD'de Çay Partisi ya da bütün Avrupa'ya yayılan PEGIDA hareketi sayılabilir. Bu listeyi daha da genişletmek mümkündür.

Aşırı sağın 2000'li yıllardan itibaren önlenemez yükselişi, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Avrupa'da da çeşitli çevrelerin tedirginliğine yol açmış; faşizm hayaletinin günümüzdeki sureti olarak bu konuya çeşitli araştırmacılar tarafından dikkat çekilmiştir. Her ülkede farklı gündemlere ve ajandalara sahip olan söz konusu bu partiler, göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı bağlamında birbirine yakın söylemler ile öne çıkmaktadırlar (Uzunçayır, 2014: 132). Özellikle göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığını besleyen temel olgu ise

güvenlik kaygısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, aşırı sağ partiler güvensizlik tehdidinden beslenmektedir.

Çalışmada, Batılı toplumların ve özellikle aşırı sağ siyasi partilerin göçmen karşıtı politikaların odak noktası veya noktalarının ne/neler olduğu, aşırı sağ partilerin son yıllarda oylarını nasıl (görece hızlı) yükselttikleri meselesinin irdelenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda çalışma hipotezi, Avrupa'da göçmen karşıtlığının arkasında güvenliğe, refah kaybına ve kültürel-dinsel heterojenliğe dair kaygılar olduğudur. Buna müteakip sayılan unsurlarda artarak görülen tepkiselliğin, göçmen karşıtı politikaları esas alan aşırı sağ partileri gündend güne güçlendirdiği çalışmada vurgulanan diğer bir husustur. Bu yargıyı açıklamaya yönelik olarak, aşırı sağda siyaset yapan partilerin söylem içerikleri tarihsel bir perspektif ile ele alınmıştır. Ayrıca bu kulvarda siyaset yapan partilerin girdikleri seçimlerde, seçmenden aldıkları oyların dönemsel ivmeleri ve oranları (istatistiksel olarak) ayrıca irdelenmiş ve trendin yönü ile ilgili yargılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu yöntemlere ek olarak çalışmada vurgulanan kavramlara yönelik ilgili literatürün taranması sureti ile okuyucuya teorik bir arka plan sunulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle aşırı sağın ortaya çıkışı, ivme kazanması ve bu kapsam içinde “patolojik” bir durum olarak işaretlenen siyaseten “normalleşmesi” vakası ele alınacaktır. Devamında aşırı sağın ideolojik özellikleri kısaca özetlenerek, refah şovenizmi, güvenlik kaygıları, kültürel ve dinsel türdeşliğin korunması refleksi ile bunun siyasete tevیل edilmesi diğer bir ifade ile siyasal alternatif arayışlarına değinilecektir. Çalışmanın odak noktası yabancı korkusu, endişesi, kaygısı, nefreti, özetle zenofobinin Avrupa'da günlük siyasete göçmen karşıtlığı üzerinden tevیل edilmesi ve bu durumun sıradanlaşmasıdır. Avrupalı kimliğinin inşasında coğrafya, dil ve kültür kadar önemli olan diğer bir husus da din olgusudur. Bu bağlamda Hristiyanlık dini dışında kalan din müntesiplerinin uzunca zamandır Avrupalıların “ötekileri” olduğunu ifade etmek mümkündür. Günümüzde aşırı sağ siyasetin dili irdelendiğinde, bu ötekinin yoğun olarak İslam dini ve müntesipleri üzerinden tarif edildiği görülmektedir. Bu durumdan ötürü yabancı kaygısı, endişesi, nefreti üzerinde inşa edilen söylemlerin içerisinde sıklıkla İslam ve Müslümanlar geçmekte ve durum zenofobiyi, İslamofobiden ayırmayı güçleştirmektedir. Diğer bir ifade ile İslamofobi pratikte zenofobinin türevi haline gelmektedir. Bu verili durumdan (iç içe geçmişlikten) hareketle, çalışmada İslamofobi ayrı bir başlık altında ele alınmamış, onun yerine konu aşırı sağın kullandığı politik dil, siyasa önerileri ve söylemleri gibi somut örnekler üzerinden, ana metin içinde irdelenmiştir. Çalışma güncel insani göçün ana odağı olması ve aşırı sağın kitleleşme potansiyelinden ötürü Avrupa coğrafyası ile sınırlandırılmıştır.

1. AŞIRI SAĞIN TARİHÇESİ, YÜKSELİŞİ VE “PATOLOJİK NORMALLİK”

Aşırı sağ, üç farklı dönemde incelenebilir. Bu dönemler II. Dünya Savaşı Öncesi, onu izleyen II. Dünya Savaşı Sonrası ve son olarak 11 Eylül Saldırıları sonrası şeklinde ifade edilebilir. II. Dünya Savaşı Öncesi dönemde aşırı sağ, 1918 yılına kadar milliyetçilikle, 1918- 1945 yılları arasında ise hem milliyetçilik hem de faşizmle bir arada gitmektedir (Kutlu, 2013: 41). Aşırı sağın teveccüh gördüğü 1930’lu yıllarda, onu besleyen temel dinamikler ekonomik kriz ve sonrası yaşanan buhran ve Yahudi karşıtlığı (Alkan, 2015: 276) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemdeki aşırı sağ hareketler ve partilerin en önemli özelliklerinden biri de demokrasileri ortadan kaldırma eğilimleridir. Günümüz aşırı sağ partilerinin bu eğilimi tamamen terk ettikleri ve hatta popülist söylemler üzerine inşa edilmiş bir demokrasi anlayışına sıkı sıkıya sarıldıkları dikkat çekici bir husus olarak karşımızda durmaktadır.

II. Dünya Savaşının kaybedenleri her ne kadar aşırı sağ ve faşist iktidarların olduğu ülkeler olsa da Avrupalılar’da aşırı sağa olan ilginin canlı kalması sosyolojik ve siyasal bir gerçekliktir. Savaş sonrası neredeyse her Batı Avrupa ülkesinde bu tür partiler için hem seçimler hem de ideolojik anlamda en başarılı dönemlerden (Mudde, 2000: 6) biri yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı Sonrası dönemde, özellikle 1965- 1995 yılları arasında Batı Avrupa’da on dokuz adet aşırı sağ parti kurulmuştur (Minkenber, 2011: 42). Ancak bahsi geçen başarı, o dönem için nicel bir başarının (parti sayısının artmasının) ötesinde değildir. Zira toplumsal tabanı olmayan, siyasal arenada gündemi belirleme kapasitesine/potansiyeline sahip aşırı sağ partilerden söz etmek mümkün değildir. Bu durum 1960’lardan sonra değişmeye başlamıştır. 1960’lı yıllardan sonra aşırı sağın Avrupa’da bir kez daha atağa geçtiği görülmüştür. Çünkü bahsi geçen dönem, Avrupa’ya göçmen işçilerin geldiği yıllara tekabül etmektedir. Soğuk Savaş’ın şiddetini derinden hissettirdiği bu yıllarda göçmenlere karşı bakış masumane bir şekilde gelişmemiş, 1970’lerin başından itibaren göçmenler, Avrupa’da ortaya çıkan işsizlik ve yeni kültürel temsiller, diğer bir ifade ile yaşam tercihlerinden ötürü, “Avrupalı” nüfusta baş gösteren memnuniyetsizliklerin beslendiği ana kaynak olarak nitelenmeye başlanmıştır (Alkan, 2015: 276). Tahmin edilebileceği üzere bu durum, aşırı sağın politik kapasite arayışlarını hızlandırarak, potansiyel tabanlarını genişletmeye yönelik olarak, söylemlerin sertleşmesi sonucunu doğurmuştur. Sonuç olarak, aşırı sağ partilerin nüfuzunun, diğer bir ifade ile sosyo-politik etki alanınının 1980’li yıllardan itibaren Batı Avrupa’da arttığı görülmüştür. Her ne kadar henüz tek parti hükümeti kurabilecek bir çoğunluğu elde eden aşırı sağ parti örneği bu yıllarda görülme de bazıları Avusturya’da, İtalya’da, İsviçre’de örneklerinde

olduğu gibi koalisyon ortağı olmuşlar ya da iktidarlara dışarıdan destek vermişlerdir (Öner, 2014: 167). Bu yeni reel politik “işbirliği”, aşırı sağın radikal söylemleri terk edip sistem içinde aktör durumuna gelmeleri, politika üretme süreçlerinin “normalleşmesini” beraberinde getirmiştir. 1980’lerin ortasında (ve sonrasında) aşırı sağ partiler Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İtalya, Norveç ve İsviçre’de %5 oranında oylarla seçimlerde destek görmüşlerdir (Schain, 2018: 4). 1980’li yılların sonu ve 1990’ların başından itibaren Batı Avrupa’daki göçmen nüfusu, dağılan Yugoslavya ile Sovyetler Birliği ve (onun türevi) eski demir perde ülkelerinden gelen göçlerle birlikte tekrar artış eğilimi göstermeye başlamıştır. Avrupa’daki aşırı sağ partilerin 1990’lı yıllarda göçlerin neden olduğu iddia edilen toplumsal tahribatları kendi lehine kullanmaya çalıştıklarına sıkça rastlanmıştır. Göçmen karşıtı aşırı sağ partiler, göçmenlerden kaynaklı olarak ülkelerindeki işsizliğin ve suç oranlarının yükseldiğine vurgu yaparak, bahsi geçen sorunlardan rahatsız kitleleri kendi saflarına çekmişlerdir (Karapın, 1998: 214).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kurulan Yeni Dünya Düzeni¹ dünyanın farklı ülkelerinde vuku bulan olayların başka ülkeleri de etkilemesine ve “küresel köy” söyleminin daha gerçek bir sosyolojik olgu olarak hissedilmesine neden olmuştur. Küreselleşmenin bir sonucu olarak dünya üzerinde yalnızca sermaye dolaşımı değil, insan mobilizasyonu da önemli bir artış göstermiş; özellikle refah içinde yaşayan Avrupa ülkelerinin yanı sıra ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelere yönelen göçler, söz konusu toplumlardaki ekonomik, kültürel, sosyal, dini homojeniteyi değiştirecek seviyelere ulaşmıştır. Ev sahibi toplumların kültürleriyle ortak noktaları olmayan, demokratik teamüllere ve farklılıklara yabancı, üstelik fakir ve eğitimsiz halk kitlelerinin bu yoğun göçü, gelişmiş ülkelerde zamanla kendinden olmayanı ötekileştirme eğilimini doğurmuştur.

Öteki algısının derinleşmesinde 11 Eylül saldırıları önemli bir dönüm noktası olmuştur. Söz konusu terör saldırısı Kuzey Amerika’da vuku bulmuş ise de Avrupa başta olmak üzere Batılıların yayılmış oldukları diğer tüm coğrafyalarda da benzer bir psikolojik şok etkisi yaratmıştır. Bu saldırıyı takip eden 2004 Madrid ve 2005 Londra patlamaları, DEAŞ terör örgütünün başta Fransa’da Charlie Hebdo saldırısı olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde düzenlediği bombalı eylemler bu şokun etkisinin geniş toplumsal kesimlere

¹ Liberal demokrasiyi, dünyada barış ve istikrar için temel ölçü kabul eden bu görüşe göre mal ve hizmet akımları üzerinde tüm engeller kaldırılmalı; buna karşın sermayenin serbest dolaşımı konusunda çabalar sürdürülmelidir. Ayrıca Yeni Dünya Düzeni’nin temel ilkelerinden biri de emek faktörünün (işçilerin) mobilizasyonun mümkün olduğunca engellenmesi ve çok uluslu şirketlere düşük ücretle ve kendi orijin coğrafyasında maksimum hizmeti sunmaktır. Bkz. Kissinger, 2014: 234; Baharçipek, 1996: 101- 105.

nüfuz etmesine neden olmuştur. Olan, aslında güvende olunmadığına dair kaygıların somut olarak kitleselleşmesi, diğer bir ifade ile sosyolojik bir taban kazanması durumudur. Son olarak, Suriye iç savaşının neden olduğu yoğun insan göçü Avrupa’da aşırı sağ partilerin gündem güne daha fazla güçlenmesine sebep olmuş, aşırı sağın temel ihtiyacı olan meşruiyet zemininin inşasını kolaylaştırmıştır. Bu durum (hızlı bir şekilde) aşırı sağın söylem ve politikalarının, ana akım partiler ve medya tarafından sıkça kullanılarak aşırı sağ retoriğin/popülizmin “normalleştirilmesi”ni de beraberinde getirmiştir. Başka bir deyişle, Avrupa’nın kadim(!) demokratik değerleri ve başta çoğulculuk ilkesine ters düşen bu söylemler, ana akım partiler tarafından da sık kullanılmış ve dolayısıyla aşırı sağın retoriği normalleştirilmiştir. Cas Mudde bu durumu “patolojik normallik” olarak adlandırmaktadır. Mudde, ilk olarak, aşırı sağın söylem ve pratiklerinin ana akım siyasetin kavram ve teorilerinden izole olduğundan bahsederek, aşırı sağın bir patoloji olduğunu ve ancak normal dışında açıklanabileceğini dile getirmiştir (Mudde,2010: 1171). Gerçekten de aşırı sağın özellikle göçmen düşmanı retoriği, normal şartlarda hiçbir siyasal iklimde karşılık görmemesi gereken ve insani değerleri inciten bir zihniyetin ürünüdür. Bu söylemlerin dışlanması, “normallik” sınırları içerisinde ele alınmaması, özellikle çağdaş demokratik toplumlar açısından “kırmızı çizgi” sayılması gerekirken; bahsi geçen söylemlere ana akım siyasetin zaman zaman sessiz kalması ve hatta sessiz kalmanın da ötesine geçerek bu söylemleri sahiplenmesi, siyasal retorik ve politik vaatlerini bu söylemler üzerinden inşa etmesi patolojik normallik olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, ana akım siyasi partilerin özellikle göçmen karşıtlığı, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi gibi demokrasi ve insan haklarının ruhuna aykırı söylem ve politikaları marjinalize etmek yerine; bu söylemlere sarılması ve demokrasiyi popülizme kurban etmeleri durumu patolojik normallik kavramıyla açıklanmaktadır.

Mudde, patolojik normallik (*pathological normalcy*) tezinde; popülist radikal sağın, çağdaş demokratik toplumlardaki ana akımının bir parçası olmadığını; (aslında olanın) ideoloji ve tutumlar ölçeğinde ana akım politik görüşlerin radikalleştiğini savunmaktadır (Mudde, 2008: 9). Avrupa’nın köklü demokratik sistemlerindeki en önemli siyasi partilerin, medya kuruluşlarının ve tanınmış kişilerin bu söylemleri zaman zaman dile getirdiği göz önüne alındığında, Mudde’nin tezinin haklı yanları görülecektir. Avrupa ülkelerinde çeşitli dönemlerde yapılan seçimlerde aşırı sağ partilerin zaman zaman çok yüksek oy almasına karşın zaman zaman da bu oylarda düşme görülmesi patolojik normallik teziyle açıklanabilir. Başka bir deyişle, aşırı sağ partilerin oylarının zaman zaman düşüş göstermesi, Avrupa’da aşırı sağ politikalara ciddi bir tepki olduğunu göstermeyecektir. Çünkü aşırı sağ söylemleri kullanan ana akım

partiler, aşırı sağ partilere oy veren seçmenlerin oyunu alırken, öte yandan aşırı sağın politikalarını da benimser bir duruma geçmektedir. Bu durum, popülizmin, Avrupalı seçmen nezdinde karşılık bulduğunu göstermektedir. Örneğin, Batı Avrupa'daki aşırı sağcı partiler, yozlaşmış (yerli) seçkinleri, (yabancı) göçmenlerden yana olmakla ve (yerli) halkı hiçe saymakla suçlarken yerlilikle popülizmi ilişkilendirmektedir (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 127). Bu popülist söylemin halk nezdinde karşılık bulması da ana akım siyasi partileri bu söylem ve politikalara yöneltmektedir. Kısacası, ana akım siyasi partiler aşırı sağcılaşmaktadır.

Avrupa'da aşırı sağın zaman içinde güçlenişi ve bazı ülkelerde iktidar oluşu, ana akım partilerin, seçmenlerin bir kısmının isteklerini görmezden gelişine karşı bir protesto olarak başlamıştır. Aşırı sağ, oylarını yalnızca diğer sağ partilerden devşirmemektedir. Avusturya, Fransa ve Hollanda'da solun doğal ve sadık seçmeni olarak kabul edilen işçi sınıfı seçmenlerinden dahi, aşırı sağ partilere yüksek oranda oy geçişleri görülmektedir (Schain, 2018: 13).

Bu durumun en somut örneği, 2017 ve 2019 Avusturya seçim sonuçlarıyla karşımıza çıkmaktadır. 2017 yılında yapılan Avusturya milletvekili seçimlerinde aşırı sağcı Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), bir önceki seçime göre oylarını % 5,5 puan artırarak % 26'lık oy oranıyla ülkesinde üçüncü sırada yer almış; daha sonra seçimlerin galibi olan Avusturya Halk Partisi'yle (ÖVP) koalisyon hükümetinin ortağı olmuştu. Yaşanan İbiza skandalı sonrası 2019 yılında erken seçimlere giden Avusturya'da, Sebastian Kurz liderliğindeki ÖVP, oy oranını bir önceki seçime göre yaklaşık 6 puan artırmış; buna karşın aşırı sağcı FPÖ'nün oylarında 10 puanlık bir düşüş yaşanmıştır. Aşırı sağdan merkez sağa doğru oy geçişinde en önemli iki etken, FPÖ lideri Heinz- Christian Strache'in karıştığı İbiza skandalı ve ÖVP lideri Kurz'un seçim kampanyası döneminde aşırı sağın karakteristik özelliğini yansıtan göçmen karşıtı ve İslamofobik söylemlerle seçmenin karşısına çıkmasıdır. Kısaca, *ana akım siyasi partilerin aşırı sağcılaşması* olarak tanımlayabileceğimiz patolojik normallik durumu, Avusturya seçimlerinde somutlaşmıştır. Zira FPÖ lideri Kurz, seçimler öncesinde, mevcut durumda devam eden ilkokullardaki başörtüsü yasağını genişleterek ortaokullarda da uygulamaya sokacağını, bunun yanı sıra öğretmenlere de başörtüsü yasağı getireceğini; Avusturya kültürü ve kimliğini tehdit eden göçmen çocuklarına yönelik vatandaşlık bilgisi derslerinin zorunlu hale getirilerek bunların bir tür ıslah edileceğini (Anadolu Ajansı, 30.09.2019) vaat etmiş ve göç karşıtı söylemleri kampanya sürecinde sıkça kullanarak aşırı sağa yönelen seçmeni de kendi partisine çekmiştir.

1990'lı yıllarda, Avrupa'da aşırı sağ partiler Avusturya, Belçika, Danimarka, İtalya, Fransa, Norveç ve İsviçre'de hızlı bir şekilde kurulmuştur. On yıl sonra bu ülkelere Hollanda, İsveç ve İngiltere de katılmış; bu süre zarfında İtalya'da kurulan Kuzey Ligi (şimdiki adıyla Lig) Partisi'nin radikalizmi kısmen törpülenerek muhafazakârlaşma eğilimi gösterse de tekrar aşırı sağ söylemleri benimsemesi uzun sürmemiştir. 1991'de kurulan parti, 2018 yılında aşırı sağ bir parti olarak sağ koalisyonun ortağı olarak iktidar olmuştur.

Tablo.1: Batı Avrupa'da En Başarılı Popülist Aşırı Sağ Partiler, 1956- 2018 (Schain, 2018: 13).

Ülke Adı	Parti	Kuruluş Yılı	En Yüksek Oyu Aldığı Yıl	Oy Oranı (Parlamento Seçimleri)	Koalisyon Hükümeti Kurdu mu?
Avusturya	Özgürlük Partisi (FPÖ)	1956	2017	% 27	Evet
Belçika	Vlaams Blok/ VlaamsBelang	1979 2004	2004	% 24	Hayır
Danimarka	Danimarka Halk Partisi (DF)	1995	2015	% 21	Evet
Fransa	Ulusal Cephe (FN)	1972	1997	% 15	Hayır
Almanya	Almanya için Alternatif Partisi (AfD)	2013	2017	% 13	Hayır
İtalya	Ulusal İttifak (AN)	1995	1996	% 16	Evet
	Kuzey Ligi (LN)	1991	2018	% 17	
Hollanda	Özgürlük Partisi (PVV)	2006	2010	% 23	Evet
Norveç	İlerleme Partisi	1973	2009	% 23	Evet
İsviçre	İsviçre Halk Partisi	1971	2015	% 29	Evet

Aşırı sağın, Avrupa'nın çeşitli yerlerinde aldığı oy oranları detaylı olarak incelendiğinde, seçmen tercihleri için güçlü bir alternatif olmaya başladığı görülecektir. Zira aşırı sağ partiler, yukarıdaki tablo ile sınırlı kalmamakta ve başka Avrupa ülkelerinde de günden güne çoğalmaktadır. Avrupa'da bilinen başlıca aşırı sağ partilerden bazıları şunlardır: FIDEZS ve JOBBiK (Macaristan), Hak ve Adalet Partisi (PiS- Polonya), Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Ulusal Cephe (Fransa), Özgürlük Partisi (PVV-Hollanda), Almanya için Alternatif Partisi (AfD), İsveç Demokratları (SD), Danimarka Halk Partisi, İlerleme Partisi (Norveç), Gerçek Finliler (PS- Finlandiya), Ulusal Birlik (Letonya), ve Altın Şafak Partisi (Yunanistan), Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Partisi (SDP- Çek Cumhuriyeti), Bizim Slovakya Halk Partisi (People's Party Our Slovakia), Birleşik Vatanseverler (United Patriots- Bulgaristan), Rum Ulusal Halk Cephesi

(ELAM-Güney Kıbrıs), İtalya’da 5 Yıldız Hareketi, Lig ve İtalya’nın Kardeşleri hareketleri/partileri ve İsviçre Halk Partisi.

Tablo.2: Avrupa’da Aşırı Sağ Partilerin Son Seçimlerde Aldığı Oy Oranları

Parti Adı	Ülke	Oy Oranı (%)	Seçim Yılı	Seçim Türü (Parlamento-Başkanlık)
FIDEZS	Macaristan	48,41	2018	Parlamento
JOBBİK	Macaristan	19	2018	Parlamento
Hak ve Adalet Partisi (PiS)	Polonya	37,7	2015	Parlamento
Özgürlük Partisi (PVV)	Hollanda	13,3	2017	Parlamento
Almanya için Alternatif Partisi (AfD)	Almanya	13	2017	Parlamento
İsveç Demokratları (SD)	İsveç	17,6	2018	Parlamento
Gerçek Finliler (Ulusal Koalisyon Partisi)	Finlandiya	17,6	2015	Parlamento
Ulusal Cephe	Fransa	21,7	2017	Cumhurbaşkanlığı
Ulusal Birlik	Letonya	12	2018	Parlamento
Altın Şafak Partisi	Yunanistan	6,3	2015	Parlamento
Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Partisi	Çek Cumhuriyeti	10,6	2017	Parlamento
Bizim Slovakya Halk Partisi (People’s Party Our Slovakia)	Slovakya	8	2016	Parlamento
Birleşik Vatanseverler (United Patriots)	Bulgaristan	9,12	2017	Parlamento
Rum Ulusal Halk Cephesi (ELAM)	Güney Kıbrıs	2,3	2016	Parlamento
5 Yıldız Hareketi	İtalya	31	2018	Parlamento
Lig Partisi	İtalya	17	2018	Parlamento
İtalya’nın Kardeşleri	İtalya	4	2018	Parlamento
İsviçre Halk Partisi	İsviçre	29,5	2015	Parlamento

Aşırı sağ partilerin son yıllardaki önemli çıkışlarını görmek için geçmişte aldıkları oy oranları ile günümüze yaklaştıkça (özellikle göçmen ve Müslüman karşıtlığının artmasıyla) aldıkları oy oranlarını karşılaştırmak bir fikir verecektir. Macaristan’da bulunan aşırı sağcı FİDEZS, 1990 seçimlerinde yalnızca %8,95 oy almış, 1994 seçimlerinde ise bu oy oranını daha da düşürerek %7,02’de kalmıştır. 1998 seçimlerinde FİDEZS büyük bir çıkış yakalayarak oy oranını %28,18’e çıkarmış; aşırı sağın dünyanın her yerinde güçlenmesini sağlayan 11 Eylül saldırıları, Batı medyasının “İslami terör” olarak adlandırdığı Avrupa’da yapılan bombalı saldırılar, Avrupa’da yaşanan ekonomik kriz ve göçmen akınlarının olduğu dönemlerde FİDEZS oy oranını sırasıyla 2002’de %41,07’ye, 2006’da %42,03’e, 2010’da %52,73’e çıkarmıştır. Parti, 2014 yılında yapılan seçimlerde oy oranını %44,87’ye düşürmüştü, 2018 seçimlerinde ise %48,41 oy alarak birinci parti olma konumunu sürdürmüştür. FİDEZS’in 2014’te oylarının düşmesinin sebebi ise kendisinden daha marjinal bir aşırı sağ parti olan JOBBİK’in de

günden güne oy oranını artırarak 2018 seçimlerinde % 19 oy almasıdır. Benzer durumun Polonya'nın aşırı sağcı Hak ve Adalet Partisi (PiS) için de geçerli olduğu söylenebilir. PiS, 2001 seçimlerinde %9,5 oy oranıyla ülkenin en fazla oy alan dördüncü partisi konumundayken, 2005 seçimlerinde %27 oy alarak ilk sıraya yükselmiş; 2007 seçimlerinde oy oranını %32,1'e çıkarmış, 2011 seçimlerinde oylarını %29,9'a düşürerek ikinci parti olsa da 2015 seçimlerinde %37,7 oy alarak ülke genelinde yine birinci parti olmuştur. Avrupa demokrasisinin en gözde ülkelerinden olan İsviçre'de aşırı sağın yükselişi bağlamında incelendiğinde, Macaristan ve Avusturya örneklerine benzer bir durumla karşılaşılacaktır. İsviçre'de Müslümanların ibadethanelerini hedef alarak, minarelerin yasaklanması talebinde bulunan (BBC Türkçe, 19.11.2009) islamofobik ve yabancı karşıtı İsviçre Halk Partisi 1971, 1975, 1979, 1983, 1987 ve 1991 seçimlerinde %11 oy oranlarından fazla alamamış ve ülkesinde hep dördüncü büyük parti olmuşken, 1995 seçimlerinde oy oranını %14,9'e çıkarmış, 1999 yılında ise %22,5 oy alarak ilk kez ülkesinde birinci parti olmuştur. Bu tarihten itibaren her zaman ülkesinin en fazla oy alan partisi olan İsviçre Halk Partisi, 2003 yılında %26,6 oy oranını yakalamış; daha sonra ise oy oranlarını artırarak 2015 yılında yapılan seçimlerle %29,5'lere kadar ulaşmıştır. Bir diğer örnek olan Almanya için Alternatif Partisi, kurulduğu 2013 yılında yapılan seçimlerde %4,7 oy almasına karşın, yalnızca dört yıl sonra yapılan 2017 seçimlerinde oy oranını %12,6'ya çıkarmış; 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise %7,1 oy alarak seçimin sürprizlerinden biri olmuştur. Hollanda'da bulunan Özgürlük Partisi ise 2006 yılında kurulmuş ve aynı yıl yapılan seçimlerde %5,89 oy almış, 2010 yılı seçimlerinde ise oy oranını %15,45'e çıkarmış, buna karşın 2012 seçimlerinde oy oranı %10,8'e düşse de 2017 seçimlerinde tekrar oylarını yükselterek %13,1 oy oranına ulaşmıştır. Avrupa'nın farklı ülkelerinde bulunan aşırı sağcı diğer partiler de incelendiğinde, genel olarak benzer tabloların olduğunu görmek mümkündür.

Aşırı sağ, yalnızca kendi ülkelerinde yapılan seçimlerde başarısını günden güne artırmakla kalmamış, Avrupa parlamentosu seçimlerinde de sandalye sayısını artırmayı başarmıştır. 2009 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde, bağımsız şekilde hareket ederek hiçbir gruba dâhil olmayan aşırı sağ partilerden İngiliz Ulusal Partisi 2, Avusturya Özgürlük Partisi 4 ve göçmen ve özellikle Müslüman karşıtlığıyla bilinen Hollanda'lı Geert Wilders'in Özgürlük Partisi 4 vekille temsil hakkı kazanmıştır (Gagatek, 2010: 38). 2009 yılında toplam 10 temsilcisi olan aşırı sağ, 2014 seçimlerinde bu sayıyı 37'ye ve 2019 seçimlerinde ise 82'ye çıkarmıştır (Europe Elects, 24.05.2019). Avrupa Parlamentosu'nda günden güne güçlenen aşırı sağ partilerin "milliyetçi enternasyonal" adında bir blok kurma girişimi de 2019 yılı Nisan ayında gündeme gelmiştir. Blok kurulur

ve bütün aşırı sağ partileri tek çatıda toplarsa Avrupa Parlamentosu'nda üçüncü büyük grup olarak AB politikalarının oluşmasında önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir (BBC Türkçe, 15.05.2019).

23- 26 Mayıs 2019'da yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise aşırı sağın başta İtalya, Fransa, İngiltere ve Macaristan gibi ülkelerde birinci sırada yer aldığı; diğer ülkelerde de hatırı sayılır bir oy oranını yakaladıkları görülmüştür. Seçim sonuçlarına göre Avrupa Parlamentosunda kurulan iki farklı aşırı sağcı grubun (Uluslar ve Özgürlükler Avrupası-ENF ve Özgürlük ve Demokrasinin Avrupası-EFDD) sandalye sayısı 112'ye yükselmiştir. Bahsi geçen aşırı sağcı grupların/partilerin ortak özelliklerinden en önemlileri arasında göçmen karşıtı söylemleri sıkça kullanmaları, islamofobik politikalarından beslenmeleri ve Avrupa Birliği'ne şüpheyle bakmaları bulunmaktadır. Bu partilerden biri olan Alman aşırı sağcı AfD partisi, seçim kampanyası boyunca İslam karşıtlığını siyasi malzeme olarak kullanmıştır. Parti görevlileri sokaklara asmış olduğu afişlerde “Camilere hayır”, “Almanya'nın sınırları korunmuyor”, “Avrupa Arapya olmamalı” şeklinde islamofobik tonlar içeren, tahrik edici, karşısındakini rencide eden sloganlara yer vermiştir (Boyras ve diğerleri, 2019: 21).

Öte yandan aşırı sağın söylem ve politikaları Avrupa'da bulunan yabancıları bir düşman olarak işaret etmekte ve söylemler şiddetini günden güne yükseltmektedir. Aşırı sağcı Gerçek Finler Partisi'nden Olli Kotro, 2019 yılı Avrupa Parlamentosu seçimleri öncesi göçmenler ve özellikle de Müslümanlar (ve İslam) için “kültürümüzü ortadan kaldırmaya çalışan bir ideolojiyle karşı buradayız. Bu ideolojinin adı, Siyasal İslam. Avrupa için kalıcı bir tehdit. Biz, Avrupa kültürünü korumak ve desteklemek istiyoruz. Üye ülkelerin ulusal egemenliğini de korumak istiyoruz” ifadelerini kullanırken, bir başka aşırı sağ siyasetçi AfD partisinden Jörg Meuthen, “eğer AB'nin dış sınırlarını kontrol altına alırsak, ülke sınırları da korunmuş olacaktır. Göçmen akını sifra inmelidir” diyerek göçmenleri, güvenliği ve nizamı bozan unsurlar olarak algıladığını göstermektedir. İtalya'da bulunan aşırı sağcı Lig Partisi'nin lideri Salvini ise “İtalya ve Avrupa'da bir numaralı risk İslami aşırıçılık, İslami terörizm, İslami fanatizmdir” sözleriyle Müslüman göçmenleri hedef almaktadır (TRT Haber, 09.04.2019). Aşırı sağın bu söylem ve vaatlerinden etkilenen çeşitli gruplar, Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde göçmen karşıtı eylemler yapmanın yanı sıra bir takım kriminal olayların da aktörü haline gelmektedir. Almanya'da camilerin ateşe verilmesi ya da Türk dönercilerin öldürülmesi vakaları bunların medyaya sıkça yansıyan örneklerindedir. 2018'de Belçika İstihbarat Servisi (VSSE)'nin kamuya açık bilgileri, Batı Avrupa'da “beyaz yakalı” aşırı sağın yükselişe geçtiğini ve “aşırı sağın silahlanma eğiliminde olduğu”nu ortaya koymuştur. Belçika'da aşırı sağ partilerle bağlantılı şiddet yanlısı bazı kişi ve

grupların Nazizm'e hayranlıklarını gizlemediğine işaret etmiş; 2015 ve 2016 yıllarındaki göçmen krizinden itibaren, aşırı sağın İslam ve göçmen karşıtlığını körüklediğini ve bu karşıtlığı eyleme geçirmek amacıyla Finlandiya merkezli "Odin'in Askerleri" gibi sivil grupların kurulduğunu ve benzer yapıların sayılarının gittikçe arttığını belirtmiştir. Eğitimli gençlerin desteklediği "beyaz yakalı aşırı sağ"a örnekler ise Fransa'daki "Kimlikçi Nesil" (*Generation Identitaire*) ve Almanya'daki "Alman Kimlikçi Hareketi" (*Identitare Bewegung Deutschland*) gibi gruplar olduğunu belirten VSSE, bu grupların medya üzerinden kamusallaştırdıkları söylemlerine dikkat çekmeyi çalıştığına vurgu yaparak, yeni aşırı sağcıların ayrıca "Avrupa'nın Hıristiyan kimliğinin" savunuculuğu rolünü de üstlendiklerini vurgulamıştır (Anadolu Ajansı, 17.03.2019). 2017 yılında göçmen karşıtı bir seçim kampanyası yürüten Fransız Ulusal Cephe'nin aşırı sağcı lideri Marine Le Pen, göçmen çocuklara ücretsiz eğitim verilmesinin önüne geçileceğini vaat etmişti (BBC Türkçe, 08.12.2016). Le Pen, 2017 yılında 15 bin polisin işe alınmasını ve göçün engellenmesine katkı sağlayacak şekilde sınır birliklerinin kurulması gerekliliğini dile getirirken; partinin göçmen karşıtı söyleminin Avrupa'nın yönetici elitleri arasında alınan siyasi kararları bariz şekilde etkilediği, Birlik yöneticilerinin sınır birliklerinde görevlendirilmek üzere 2020 yılına kadar 10 bin polis alımı planında görülmektedir (Aras ve Sağiroğlu, 2018: 65).

Aşırı sağ partilerin ve grupların Avrupa ölçeğinde taban kazanması ve görece (eskiye nispetle) yüksek oranda oy almaları politik bir vaka olarak karşımızda durmaktadır. Konunun irdelenmesi adına aşağıda aşırı sağın ideolojik özellikleri bağlamında, temel politikaları ve seçmenlerinin sosyolojik özellikler kısaca ele alınacaktır.

2. AŞIRI SAĞIN İDEOLOJİK ÖZELLİKLERİ

İdeolojik olarak benzer özelliklere sahip olan siyasi partilerin, çeşitli yazarlar tarafından aynı gruplar içinde sınıflandırılması literatürde sıkça rastlanan bir durumdur. Bu sınıflandırmadan birini yapan Rokkan, Batı Avrupa'da dört temel bölünme içinde 10 farklı ideolojik parti ailesinin/grubunun olduğunu öne sürerken (Mudde, 2000: 2), Von Beyme (1985: 23) de 9 farklı ideolojik parti ailesi olduğundan bahseder. Bunlar; (i) liberal ve radikal partiler, (ii) muhafazakâr partiler, (iii) sosyalist ve sosyal demokratik partiler, (iv) Hristiyan demokratik partiler, (v) komünist partiler, (vi) kırsal partiler, (vii) bölgesel ve etnik partiler, (viii) aşırılık yanlısı sağ partiler ve (ix) ekolojik partilerden mürekkeptir. Von Beyme'nin sınıflandırmasında belirtilen aşırılık yanlısı sağ partiler, farklı isimlerle de adlandırılmaktadır. Bu çalışmada "aşırı sağ" kavramını kullandığımız bu partiler; taklitçi ve nostaljik faşizm, yeni

popülizm, radikal sağ kanat popülizm, yeni sağ, sanayi sonrası yeni sağ, yeni radikal sağ (Anastasakis, 2000: 4), göçmen karşıtı yeni sağ, aşırılıkçı sağ gibi terimlerle de adlandırılmaktadır.

Robin Wilson ve Paul Hainsworth (2012: 3), aşırı sağ partilerin 3 temel özelliğe sahip olduğundan bahseder. Bunlardan birincisi anti elitist, basit bir söyleme dayalı ve kurulu düzen karşıtı bir popülizm; ikincisi otoriterlik ve üçüncüsü ise milliyetçilik (*nationalism*) ve yabancı düşmanlığının (*xenophobia*²) bir kombinasyonu olan “*nativism*”dir. Belirli bir sınıfın ya da grubun değil; tüm “yerleşik” halkın temsilcisi olduğu iddiasını taşıyan aşırı sağ, dünyayı siyah ve beyaz olarak algılamakta ve politikayı iyi-kötü arasında bir savaş (Decker, 2008: 122) olarak görmektedir.

Aşırı sağ partiler, her ülkede farklı koşullarda ortaya çıkabilirler. Aşırı sağı ortaya çıkaran sabit koşullardan bahsetmek mümkün değildir. Bu durumda, aşırı sağ partileri ideolojik olarak heterojen yapıya sahip olmaları ve karmaşık örgütsel yapıları birçok yazar için bu partilerin daha iyi nasıl anlaşılacağı ve tasnif edilebileceği konusunda çalışmalar yapmalarını teşvik etmiştir. Aşırı sağın ayırıcı özelliklerin neler olduğuna yönelik literatürde keskin bir mutabakat yoktur. Nitekim Mudde, “The Ideology of the Extreme Right” adlı eserinde, aşırı sağın yirmi altı farklı tanımı ve aşırı sağı tanımlamakta elli sekiz farklı ayırt edici özellik olduğundan bahsetmektedir (Mudde, 2000: 11). Mudde, bahsi geçen özelliklerden beş tanesinin (milliyetçilik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı/zenofobi, demokrasi karşıtlığı ve güçlü devlet vurgusu) neredeyse bütün tanımlamaların yarısında değiştiğine dikkat çekmiştir. Kimi yazarlar, politik bir oluşumu aşırı sağda konumlandırmak için aşırı sağa atfedilen, ona özgü tüm özelliklerin varlığını şart koşarken; bazı teorisyenler ise bunlardan bir kısmının ortaya çıkmış olmasının, tanımlama için yeterli şart olduğunu düşünmektedir (Uzunçayır, 2014: 135). Schain (2018: 4), aşırı sağın karakteristik özelliklerinin ülkeden ülkeye değişebileceğini, ancak bazı ortak unsurlar içerdiğine dikkat çekmektedir. Bu ortak unsurlar arasında herkese açık olmayan bir milliyetçilik duygusu, ulusal kimliğin yabancı kültürler karşısında tehdit altında olduğu inancı, göçü kesin bir şekilde kesmek (bitirmek) arzusu ve seçkinlere duyulan güvensizlikten oluşmaktadır. Son yıllarda korumacı homojenlik tutkusu ve buna bağlı olarak göçmen karşıtlığı aşırı sağın temel ideolojik özellikleri arasına girmiştir. Buna

² Zenofobi (*xenophobia*), “yabancı düşmanlığı” olarak bilinmektedir. Kavram, yabancı olarak görülen kişilere karşı endişe, korku, nefret, taassup, tiksinti, öfke gibi duygusal, tutumsal ve davranışsal bir önyargıları içermektedir (Rydgren, 2004: 125). Zenofobi, kişinin kendinden olmayana dışlaması, onunla ortak yaşam alanlarını paylaşmak istememesi, onu kendi ülkesini istila eden bir düşman olarak görmesi gibi psikolojik durumlara işaret ettiği gibi zenofobik davranışlar aracılığıyla yabancılara karşı “biz”in birlikte mücadele vermesi ve zafere ulaşma iradesini ortaya koyma hissini tetiklemektedir.

karşın, aşırı sağı destekleyen seçmenlerin hepsi kendilerini aşırı sağda konumlandırmazlar; bazıları faşist eğilimli olsa da diğer bazıları özgürlükçü olduğunu savunabilir ve bazı durumlarda aşırı sağcılar mevcut bir liberal demokratik sistemin ölümü için değil, korunması için (Albertazzi ve McDonnell, 2008: 4) aşırı sağ partileri desteklemektedirler.

Aşırı sağ partilerin yukarıda belirtilen ideolojik özellikleri, onların neo-faşist partiler olup olmadığıyla ilgili de çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Her ne kadar faşist partilerde görülen bazı özelliklerin benzerleri aşırı sağ partilerde de görülse, bu durum onları faşist olarak nitelendirmek için yeterli olmayacaktır. Zira faşizmin aksine aşırı sağ partiler demokratik sistemler içinde yarı sıkça vurgulamakta, geçmişe özlem duyarak emperyal bir imparatorluk kurma hayalini dile getirmemekte, lider kültürünü her şeyin üstünde tutmamakta, devletçiliğin yanı sıra sivil toplumu da önemsemekte, başka ırklara ve milletlere karşı kendilerinin biyolojik bir üstünlük taşıdığı kabulünü paylaşmamaktadırlar. Örneğin, Avusturya Özgürlük Partisi'nin programında sıkça liberal demokrasiye değinildiği, özgürlüğün kendileri için en değerli varlık olduğu bahsi, piyasa ekonomisi vurgusu ve özel mülkiyete duyulan saygı, dünya için insani sorumluluk taşıdıkları (Avusturya Özgürlük Partisi Programı) gibi söylemler onu neo-faşist partilerden (en azından söylem olarak) ayırmaktadır.

Aşırı sağın ırkçılık anlayışı, klasik faşist partilerden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Biyolojik üstünlük tezlerini savunan klasik faşist partilerden aşırı sağı ayıran önemli bir özellik, hiçbir ırkın diğerine üstün olmadığı kabulünü taşımalarında yatmaktadır. Buna karşın, aşırı sağın, kültürel ırkçılık ya da farklılıkçı ırkçılık modelleriyle kendisini kamufle ettiği ve yeni bir söylemle halka kendini sunduğunu iddia eden yazarların olduğu da bilinmektedir. Klasik ırkçılık, biyolojik üstünlük üzerine dayanan bir teori iken; yeni ırkçılık modellerinden olan kültürel ırkçılık ya da farklılıkçı ırkçılık gibi görüşlerde biyolojik üstünlüklerden söz edilmez. Bu modellerde kültür ön planda tutularak ırkçılığa çağdaş bir görünüm verilerek meşruiyet zeminin sağlanması amaçlanır. Irklar arasındaki bir hiyerarşiyi yadsıyan açıklama denemesi, Martin Baker tarafından “yeni ırkçılık” olarak nitelenmiştir (Keneş, 2012: 15). Pierre-Andre Taguieff ise “*The Force of Prejudice: On Racism and Its Doubles*” başlıklı eserinde farklılıkçı ırkçılığın, farklılık övgüsüne dayanan anti-ırkçılığın kelime ve değerlerini stratejik olarak kullandığını ve bu sayede kendisini tanınmaz hale getirdiğini ifade etmektedir (Taguieff, 2001: 7). Taguieff, farklı kültürlerin bir araya gelmesinin, birlikte yaşama kültürü açısından önemli bir engel olduğu; farklılıkların ulusal karakteri ve kültürü tehdit ettiği savıyla farklılıkçı ırkçılığın homojenliğe vurgu yaptığına da dikkat çeker. Farklılıkçı ırkçılıkta biyolojik

çağrışıma sahip olan ırk yerine kültür kavramı konulmaktadır. Yine eşitsizlik yerine “farklılıkçılık” ve “farklılık korkusu” kavramı yerine farklı olma hakkının savunulması söyleminin öne çıkması mevzu bahistir (Taguieff, 2001: 4). Böylece özünde ırkçılık barındıran düşünce kendisini gizleyerek çağdaş bir görünüme sahip olur; kendisine gelebilecek faşizm suçlamalarının da önüne geçer. Benzer şekilde liberal milliyetçilik fikrinin önemli isimlerinden olan David Miller da “modern devletin meşruiyeti, halkının ulusal kültürünün koruyucusu ve destekçisi olma rolünden kaynaklanmaktadır. Eğer korunacak ayrı bir kültür olmasaydı, devletin bağımsız bir varlık olarak kendi varlığını sürdürmesine gerek kalmazdı” (Miller, 2008: 375) diyerek, devletin meşruiyet sebebini kültürel homojenliğe dayandırmaktadır.

Aşırı sağın faşizm yönü tartışmalı olsa da tartışmaya şüphe bırakmayan yanı, göçmen karşıtı söylemleri dünyanın neredeyse her yerinde (özellikle Avrupa’da) güçlü şekilde vurgulayarak siyasal bir söylem haline getirmesi ve göçmen karşıtlığından beslenmesidir. Başka bir deyişle, aşırı sağ için göçmen karşıtı söylemler, toplumsal taban bulma ve söylem geliştirme açısından sıkça başvurulan bir damar olarak görülmektedir.

3. REFAH ŞOVENİZMİ, GÜVENLİK KAYGILARI, KÜLTÜREL VE DİNSEL TÜRDEŞLİĞİN KORUNMASI REFLEKSLERİ İLE SİYASAL ALTERNATİF ARAYIŞLARI

İnsanların alışageldikleri yaşam standartlarında hissedilir bir düşüş olması bir takım sosyo-politik sonuçlar doğurabilir. Böyle dönemlerde iktidara alternatif siyasal hareketler ilgi odağı olabilmektedir (Alkan, 2015: 278). Geçtiğimiz yüzyılın sonlarından itibaren, bahsi geçen olumsuz durumlar Avrupa’da da hissedilir seviyelere ulaşmış ve buna paralel olarak aşırı sağ hareketler, Avrupa siyasetinde alternatif tercih olma potansiyeli kazanmaya başlamıştır. Sosyo-ekonomik değişim ile aşırı sağın yükselmesi arasında güçlü bir ilişki (Guibernau, 2010: 5) olduğu gibi bunun yanı sıra göçmen karşıtı söylemler, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, göçmenlerin dâhil oldukları topluma uyum sağlayamadıklarından dolayı kendilerine karşı yerli halkın güvensizlik duyması gibi faktörler de aşırı sağın yükselişini ve popülerleşmesini beraberinde getirmiştir.

Aşırı sağ partilerin neredeyse hepsi, göçmen nüfusu, ülkelerindeki veya kıtalarındaki sorunların temel kaynağı görmekte ya da göstermektedirler. Güvenli ve özgür bir mekân olmayanlar, kendilerini doğal olarak bir mekân ve pozisyon mücadelesi içinde bulurlar (Kaya, 2007: 24). Bunu gerçekleştirmek için de bulunduğu güvensiz ortamdan/ülkeden başka bir ortama/ülkeye göç etmeyi çözüm yolu olarak görebilirler. Ancak bu durumda, göç ettikleri ülkede (ki bu

ülkeler kısmen refah ve yaşam kalitesi ile paralel olarak görece güvenli ülkelerdir) yaşanan her türlü güvenlik kaybının “yeni gelenler” diğer bir ifade ile “öteki” ile ilişkilendirilmesi durumu mevzu bahis olmaktadır. Soğuk Savaş’ın bitimiyle birlikte güvenlik anlayışında ortaya çıkan değişiklikler, göç olgusunu ve göçmen kitleleri yeni bir “güvenlik sorunu” olarak kodlamışlardır. Göçmenleri, güvenliği zafiyetinin potansiyel kaynağı olarak konumlandıran bu yeni okuma şekli, aşırı sağ partilerin siyaset üretebilmeleri adına yapısal özellikleri itibari ile elverişli bir istismar yöntemi olmuştur (Uzunçayır, 2014: 139). ABD’de yaşanan 11 Eylül saldırıları, 2004 yılında Madrid’de banliyö trenlerine ve 2005 yılında Londra Metrosu’na yapılan bombalı saldırı eylemleri radikal İslamcı gruplar tarafından üstlenilince, Avrupa’da aşırı sağ hareketler güçlenmiş; göçmen karşıtlığı daha çok İslamofobi eksenini üzerinden kendisine taraftar bulmuştur. İslamofobi, son yıllarda “Batı”da üzerinde söz birliği olan bir “ana akım” hüviyeti kazanmıştır. Almanya, Fransa, Norveç, İsveç gibi yoğun göçmen nüfusu barındıran ülkelerdeki aşırı sağcı fraksiyonları, trans-nasyonel bir akışkanlıkla birleştiren ortak “düşmanın” artık İslam (ve dolayısıyla Müslüman göçmenler) olduğu görülmektedir (Kaya, 2016: 240). Artık Avrupa için en büyük sorunun güvenlik kaygısı olduğu aşırı sağ tarafından sıkça dile getirilir olmuş; bu kaygının kaynağı ise yine aşırı sağ hareketler tarafından *güvenli Avrupa topraklarını istila eden ve güvensizleştiren* göçmenler (özellikle de Müslüman göçmenler) olarak işaret edilmiştir.

Aşırı sağ partiler, göçmenlerle ilişkinin toplumda var olan olumsuz önyargıları öne çıkararak, göçmenlerin dışlanması gerektiği savını toplumda yaygınlaştırmaya çabalarlar. Bu önyargıların yeniden-yeniden döngüsel bir şekilde üretimi, aşağı yukarı her ülkede benzer kalıp yargılar kullanılarak gerçekleştirilir. Bu bağlamda göçmenlerin; suç oranlarını artırdıkları, ülkeye Avrupa dışından hastalık taşıdıkları iddia edilmektedir. Göçmenlerin, yerli halkın çalışması muhtemel iş imkânlarına yöneldikleri, ülkede (çoğu zaman kayıt dışı olarak, ucuza çalışmayı kabul ederek) saat ücretlerinin düşmesine sebep oldukları vurgulanan diğer bir husustur. Yine göçmenlerin refah devletinin koruyucu şemsiyesini kötüye kullandıkları (Miller, 2008: 382), buldukları ülkede “ev sahibi rahatlığı” ile kendi kültürlerini ve onun türevi olan yaşam tarzlarını ortaya koydukları, paralel toplum inşa ettikleri dile getirilmektedir. Son olarak göçmenlerin okullardaki eğitim standartlarını düşürdükleri, kendi içlerinde kadınlara karşı negatif ayrımcılık yaptıklarına ilişkin eleştiriler yaygın olarak dillendirilmektedir (Council of Europe, 2011: 14’dan aktaran Uzunçayır, 2014: 140) Bu sayılanlar (ve benzeri) gibi ekonomik ve kültürel temelli eleştiriler aşırı sağ tarafından sürekli olarak dillendirilir ve yeniden üretilir. Örneğin, göçmen karşıtlığını körüklemek ve bunun üzerinden rahatsız kitleler yaratarak

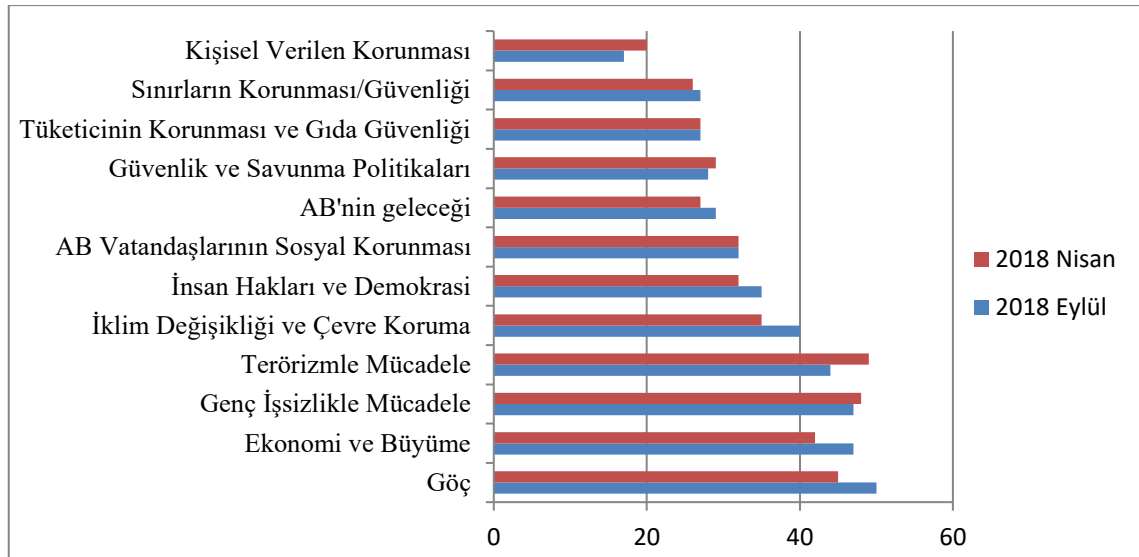
onlardan oy almak isteyen aşırı sağ, göçmenlerin ülke içinde kira değerlerinde artışa neden oldukları, vergi ödemeksizin devletten hizmet aldıkları gibi konuları da ustalıklı (ısrarla) işlemektedir. Aşırı sağın, göçmenlerin yüksek doğurganlık oranları sayesinde zaman içinde çoğunluk olacakları, ülkenin ulusal karakterini bozacakları ve netice olarak “ülkelerini ellerinden alacakları” korkusunu seçmene her fırsatta hatırlatarak, göçmen karşıtlığını diri tutma politikasını benimsediğini ifade etmek mümkündür.

Avrupa Parlamentosu tarafından yaptırılan *Parlameter 2018* başlıklı araştırmada, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin seçmenlerine Nisan 2018 ve Eylül 2018 olmak üzere iki farklı tarihte “*Bir sonraki Avrupa parlamentosu seçimleri için seçim kampanyası sırasında aşağıdaki temalardan hangisi öncelikli olarak ele alınmalıdır?*” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde, Avrupalı seçmenin en önemli gündeminin göç olduğu görülmektedir. Üstelik Nisan 2018’den Eylül 2018’e kadar geçen sürede göçün öncelikli gündem olduğuna dair görüşler 5 puan artış göstermiştir. Sonraki gündem konularını ise sırasıyla ekonomi ve büyüme, genç işsizlikle mücadele ve terörizmle mücadele takip etmiştir (Parlameter 2018: 56). Bunun yanı sıra listede sınır güvenliği, güvenlik ve savunma politikaları, terörizmle mücadele gibi aşırı sağın göçmenlerle ilişki kurduğu konuların da olduğu dikkat çekmektedir. Bu veriler, aşırı sağın güçlenme nedenlerini teyit eder niteliktedir. Zira aşırı sağ partiler burada bahse konu olan temaların her birinden beslenmektedir.

Aşırı sağ partiler göçmen karşıtlığı üzerinden siyasi kampanyalar yürütmekte, ekonomik krizleri ve terör olaylarını da sıkça dile getirirken bu iki unsurun ana sebebi olarak yanlış göç politikalarına işaret etmektedirler. Onlara göre sosyal ve ekonomik güvensizlik ortamının temel nedeni siyasi iktidarların yanlış göçmen politikaları ve ülkedeki göçmen nüfustur. Bu yüzdendir ki göçmenler vakit kaybetmeksizin Avrupa ülkelerinden kovulmalı, ülkeye kaçak ya da yasal yollardan girişlerinin önü kapanmalıdır. Bu şekilde hem ekonomik problemler azalacak, hem işsizlik oranları düşecek, hem de kendi ülkelerinin ulusal karakterinin bozulmasının önüne geçilecektir. Bu söylemler aşırı sağ siyasi partiler için her seçim öncesi kullanılan argümanlar olarak bilinmektedir. Örneğin bu argümanları kullanan aşırı sağ partilerden biri Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ)’dir. Parti programının henüz başlangıç kısmında, “Almanca konuşulan dilsel ve kültürel topluluğun bir parçası olan vatanımız Avusturya’ya, ülkemize özgü insan gruplarına, özgür halklar ve anavatanların Avrupa’sına bağlıyız” (Avusturya Özgürlük Partisi Programı) cümlesiyle farklılıkçı ırkçılık modelini benimsedikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra, “Birey ve toplumun özgürlüğü ve sorumluluğuna, demokrasiye, özgürlük ve hukukun üstünlüğüne, piyasa ekonomisinin ilkelerine ve sosyal adalete bağlıyız” cümleleriyle liberal

demokrasiye bağlı olduğunu ilan eden partinin programında “Avusturya bir göç ülkesi değildir. Bu nedenle doğum merkezli bir aile politikası izliyoruz” (Avusturya Özgürlük Partisi Programı) cümleleri de parti programındaki paradoksu göstermektedir. Avusturya Özgürlük Partisi’ne benzer bir görüşü savunan Almanya için Alternatif Partisi (AfD) de parti programında Almanya ve Avrupa’da iltica ve mülteci programlarının değişmesi gerektiğini belirterek, “zulüm görmeyen düzensiz göçmenlerin, mültecilerin aksine koruma talep etme hakları yoktur. Kaçmanın sebepleri, savaflara son verilmesi ya da siyasi ve dini zulüm gibi, artık geçerli olmadığında, mültecilerin oturma izinleri sona erdirilecektir. Bu mültecilerin Almanya'dan ayrılmaları gerekiyor. Almanya ve AB ortak ülkeleri, ayrılmak zorunda olanlar için teşvik sağlamalıdır” (AfD Parti Programı, 2017: 58) görüşünü savunmaktadır. AfD, Avrupa Birliği üye ülkelerinde serbest dolaşım hakkının göçmenler ve Avrupa’nın fakir ülkeleri tarafından suiistimal edilerek “cömert Alman halkının” refahına göz dikildiğini de parti programında işlemekte ve refah şovenizminin somut bir örneğini parti programına taşımaktadır (AfD Parti Programı, 2017: 60). Bu gibi göçmen karşıtı ve refah şovenizmi odaklı söylemlerin halk nezdinde karşılık bulduğunu unutmamak gerekir. Avrupa Parlamentosu tarafından yapılan “Parlemeter 2018” başlıklı çalışma, bu tezimizi destekler niteliktedir.

Tablo.3: “Bir sonraki Avrupa parlamentosu seçimleri için seçim kampanyası sırasında aşağıdaki temalardan hangisi öncelikli olarak ele alınmalıdır?” (Parlemeter 2018: 56)

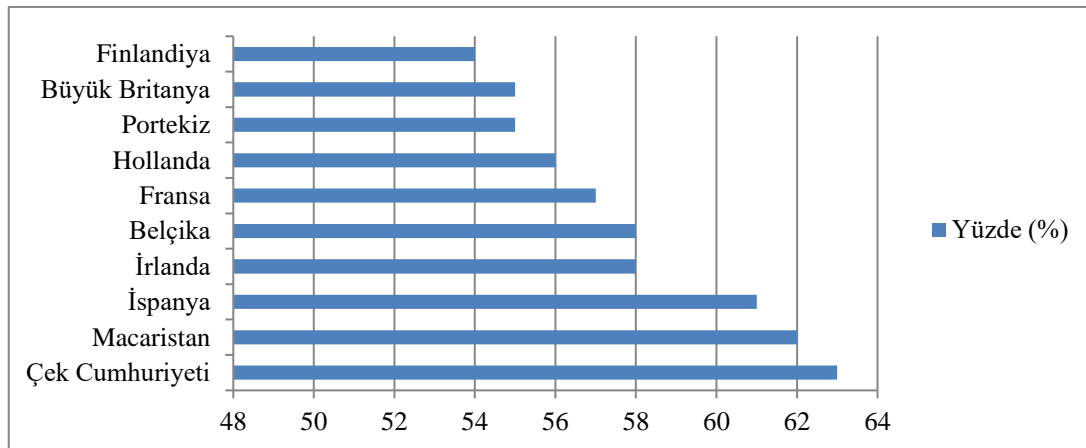

Göçmen hareketi genel olarak az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere doğru olmaktadır. Böylece göç ettikleri ülkedeki yaşam standartlarının daha iyisine kavuşabilme arzusu, evlatları için daha güzel bir gelecek kurgusu ve iyi ücretli iş imkânları göçü motive eden faktörlerden birkaçı

olarak sayılabilir. Göç alan ülkelerin bolluk zamanında/ekonomik krizlerin olmadığı dönemlerde gerçekleşmesi halinde aşırı sağ hareketler bu durumu kendi lehine çekebilecek argümanlar üretmezken, göç alan ülkenin ekonomik kriz yaşaması halinde daha önce göç etmiş kişiler ya da mevcut durumda ülkeye gelen göçmenler ekonomik krizlerin baş sorumlusu olarak aşırı sağ hareketler tarafından işaret edilmektedir. Aşırı sağ hareketler, ülkelerinin refahını başkalarıyla (göçmenlerle) paylaşmak istememekte, böylece literatürde *refah şovenizmi* olarak bilinen davranış kalıplarını sergileyebilmektedirler. Bu kavram, hükümetin yerlilere yönelik yapacağı harcamalar yerine, harcamaların bir kısmının göçmenlerin faydasına yönelik olarak yapılmasına (Goldschmidt ve Rydgren, 2018: 1) tepkiyi içerir. Refah şovenizmi, göçmenlerin yerlilere göre belirli ya da tüm refah desteklerinden/ haklarından dışlanması gerektiğini öngören bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Reeskens ve Oorschot, 2012: 121). Refah devleti geleneğinin yerleşik olduğu ülkelerde, göçmenlerin sosyal devletin sergilediği koruyucu politikalarından faydalanması, aşırı sağ hareketler tarafından bir sorun alanı olarak gösterilmekte ve göçmen karşıtlığı refah şovenizmi üzerinden de şekillenmektedir. Buna göre, göçmenler yalnızca asayiş, sağlık, sosyal, vb güvensizliklerin sebebi olmakla kalmamakta; bunun yanı sıra ekonomik güvensizliğin de temelini oluşturmaktadır.

Alman Friedrich Ebert Vakfı'nın Avrupa'da göçmen karşıtlığını konu alan bir araştırmasında, göçmenlerin Avrupa'ya gelişi ve refah düzeyinde yaşanacak düşüş arasında ilişki olup olmamasına dair insanların ne düşündükleri öğrenilmek istenmiştir. Göçmenlerin varlığından rahatsız olma gerekçesi olarak "göçmenlerin ülkeye gelmesi refah düzeyimizi etkiler, hayat koşulları zorlaşır" diyenlerin oranı Çek Cumhuriyeti'nde % 63, Macaristan'da % 62 ve İspanya'da % 61 seviyelerindedir (BBC Türkçe, 14.03.2018).

Tablo.4: Avrupalıların "Göçmenlerin Gelişiyse Refah Düzeyimiz Düşer" Algısı (BBC Türkçe, 14.03.2018)

Aşırı sağın yükselmesinin en önemli sebebi olarak gösterilen ekonomik krizler, tek başına bu yükselişini açıklamak için yeterli olmayacaktır. Ekonomik kriz kaynaklı tez, desteğini Nazi dönemi analogisinden bulur. Hitler'in Nazi Partisi'nin 1929 Büyük Buhranı'nın ortaya çıkardığı koşullar neticesinde iktidara geldiği düşüncesi, her ağır ekonomik krizin güçlü bir aşırı sağ dalgayı da beraberinde getireceği beklentisini yaratmaktadır. Benzer bir kaygı, 2008 Krizi'nin ardından belirli ülkelerde aşırı sağ partilerin seçim başarıları elde etmesiyle yeniden gündeme gelmiştir (Uzunçayır, 2017: 375). Ancak burada, aşırı sağın, ekonomik krizlerin faturasını göçmenlere kesmesi tezi her zaman için bir gerçekliği yansıtmamaktadır. Ekonomik krizlerin olduğu ülkede refah şovenizmi ve popülist söylemler üzerinden aşırı sağın güçlendiği/ yükseldiği bir gerçektir. Ancak bir başka gerçek de ekonomik krizlerin olmadığı ülkelerde de aşırı sağın kendisine taraftar bulduğudur. Özellikle Almanya gibi güçlü bir ekonominin olduğu ülkede ya da ekonomik krizden neredeyse hiç etkilenmeyen ve kişi başına düşen milli gelirin her geçen sene yükseldiği İsveç, Norveç ya da Hollanda gibi İskandinavya ülkelerinde de aşırı sağ partilerin güçlü oldukları görülmektedir. Öte yandan, Avrupa'da yaşanan 2008 Ekonomik Krizinden Almanya, Bulgaristan, Polonya, Danimarka, Slovenya, Belçika, İtalya, Slovakya ve Romanya önemli ölçüde olumsuz etkilenmesine karşın, buralarda o dönem için aşırı sağ partilerin oy kaybına uğradığı görülmüştür. Ekonomik krizin nispi ölçüde atlatılmasından sonraki yıllarda ise ilginç bir şekilde Bulgaristan, Polonya, İtalya ve Slovakya gibi ülkelerde aşırı sağ partiler oylarını artırmıştır. Her ne kadar ekonomik krizler aşırı sağın yükselmesinde önemli bir paya sahip olsa da salt ekonomik krizden kaynaklı olarak bu yükselişi açıklamak yeterli olmamaktadır.

Göçmenlerin, refah düzeyi yüksek olan ülkelerde dahi protesto edilmeleri, toplumun bir parçası olarak görülmemeleri ya da güvenlik kaygılarının sorumlusu olarak tutulmaları etnik tepkilerden de kaynaklanmaktadır. Bazı yazarlar, özellikle Batı Avrupa'da, yabancı uyruklu kişilerin sayısı ile popülist radikallerin (aşırı sağın) seçim başarısı arasında açık şekilde pozitif bir ilişki olduğuna inanmaktadır (Swank ve Betz, 2003: 225). Özellikle göçmenlerin, göç ettikleri ülkelerde bir süre sonra çoğunluğu elde etme potansiyeline sahip olmalarından, ulusal karakterlerinin zamanla bozulma tehdidinden ve homojen toplumsal yapının değişmesi ihtimalinden doğan korku, göçmenlerin tehdit olarak görülmesine sebep olmakta ve bu tehdit de genel olarak bakıldığında güvenlik kaygısına dayanmaktadır. Sonuç olarak, homojenliğin güvenli hissettirdiği yanılığısı, göçmenlere karşı olumsuz bakış açısının nedenlerinden biri olarak sayılabilir.

Aşırı sağı güçlendiren bir damar olarak göç ve göçmen ilişkisinde bir diğer önemli faktör olarak da protest tepkiler ele alınabilir (Mudde, 2007: 226). Aşırı sağ partilerin en yaygın tanımlarından ve ilk akla gelen özelliklerinden birisi, onların protesto eğilimli seçmenler tarafından tercih edilen partiler olmasıdır. Özellikle literatürdeki erken çalışmalarda (Mudde, 2000: 118- 121) bu partiler ciddi bir ideolojiye sahip olmayan ve yalnızca yerleşik siyasi düzene saldırı üzerine kurulmuş yapılar olarak tasvir edilmiştir (Uzunçayır, 2017: 377). Protest tepkiler, ana akım siyasi partilere kızan seçmenin çözüm için popülist söylemler üzerinden siyaset yapan aşırı sağ partilere yönelmesi ve ideolojik olarak aslında daha önce yakınlık duymadığı bir siyasi partiyi desteklemesini beraberinde getirmektedir. Burada önemli bir ayrıntı olarak, farklı ideolojik anlayışlara sahip seçmen kitlelerinin kendi partilerini protesto etmek adına aşırı sağı bir sığınacak liman olarak gördükleri söylenebilir. Bu tezin en önemli savunucularından Betz, toplumda yanlış olan ya da yanlış olabilecek her şeyden sorumlu tuttuğu yerleşik siyasi partilere karşı bir kızgınlığın aşırı sağın yükselişinin motoru olduğu iddia eder. Betz, bu savını, Fransa'dan FN (Ulusal Cephe), İtalya'dan LN (Lig Hareketi) ve Avusturya'dan FPÖ (Avusturya Özgürlük Partisi) seçmenleri ile yaptığı (açık uçlu sorulara verilen yanıtları içeren) araştırma verilerine dayandırır (Betz, 1994: 2- 17'den aktaran Uzunçayır, 2017: 377). Seçmenlerin protest tepkileri, aşırı sağın istikrarsız bir çizgide ilerlemesine sebebiyet verebilecektir. Zaman zaman aşırı sağ partilerin konjonktürel yükselişi ya da düşüşleri bu teze açıklanabilir. Ancak aşırı sağın genel yükselişini salt bu teze dayandırmak eksik bir bakış açısı olacaktır.

Avrupa Birliği genelinde neredeyse her on kişiden bir kişinin yabancı kökenli olduğu düşünülürse ³, Avrupa'nın aslında etno-kültürel açıdan farklılıklarla hep iç içe ve binlerce yıldır göç olgusuna aşına olduğu açıkça görülür. Son yirmi yıldır Avrupa Birliği göçün yönetimi konusunda hiç de hoş olmayan bir görüntü sergilemiştir. Sorun, aslında tanımını giderek belirli bir toprak parçasından alan ve giderek teritoryal devlete dönüşme eğilimi sergileyen AB'nin doğasında yatıyor. Göç konusunun popüler kültürde ve resmi söylemlerde giderek istenilmeyen, arzu edilmeyen ve rahatsızlık duyulan bir konu haline getirildiği görülmektedir. Avrupa alanının günden güne haritalarda, medyada ve istatistik verilerde kullanılan ideolojik temsil biçimleri aracılığıyla etno-kültürel ve dinsel açılardan farklı olan ötekilerden arınmış bir alan haline getirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Kaya, 2016: 230). Avrupa'nın ötekilerden (göçmenlerden) arındırılmış bir alan haline getirileceği söylemleri aşırı sağ partiler tarafından sık sık vurgulanmakta ve daha önce de değinildiği üzere, seçmenlere cazip gelen bu söylemler, ana akım siyasi partiler tarafından

³ Avrupa ülkelerinde göçmenlerin toplam nüfusa oranı %11'dir (Bkz. Adıgüzel, 2018: 126).

kullanılarak aşırı sağın göçmen karşıtlığı üzerine inşa ettiği güvenlik kaygıları meşruiyet tabanını genişletmektedir. Bu durum, özellikle de Avrupa Birliği'yle sıkça anılan, “çoğulcu-barışçıl-müreffeh Avrupa/Dünya” idealinin zıttı bir pratiğin Avrupa’da gündem güne güçlenmesine neden olmaktadır.

4. SONUÇ

Göç, insanoğlunun ontolojik bir gerçekliğidir. Her göç hareketliliği, gerek göç veren, içinden geçilen, gerekse de göç edilen yerlerin sosyolojik, ekonomik, siyasi ve kültürel dokularını değiştirme potansiyeli taşır. Bu durum, göç alan yerlerde birtakım korumacı reflekslerin kitleselleşmesi sonucunu doğurabilmektedir. Bu koruma hali defansif bir karakter taşır ve insani açıdan yaklaşıldığında, (sınırlı olmak kaydı ile) anlaşılabilir bir durumdur. Toplumların bu koruyucu refleksleri, göç yoğunluğunun artması ile karakter değiştirmekte, ofansif bir form kazanabilmektedir. Yukarıda da işaret edildiği gibi, birçok toplumsal ve ekonomik mesele hatta daha özlü ifadesi ile sistemsel/yapısal problemler kolaycı bir yaklaşımla göçmenlere mal edilebilmekte, bu kolaycılığın kısa vadede seçmen tercihleri üzerindeki manipülasyon potansiyeli fark edildiğinde bu geçici gibi görünen karşı ve saldırgan tavır kalıcı hale gelmektedir. Günümüz Avrupası’nda konjonktürden kaynaklanan insani göçlere karşı geliştirilen korumacı tavır, Avrupa’da nerede ise yüzyıla yaklaşan bir süredir yaşayagelen ve aslen Avrupalı olmayan topluluklara karşı genelleştirmekte ve yukarıda işaret edildiği üzere saldırgan bir görünüm kazanmaktadır. Zenofobi tam da bu toplumsal ruh haletinin yansıması olarak gerçeklik kazanan bir vakadır. Endişe ve korku içindeki toplumlarda, kendinden olmayana karşı nefrete varan hissedişlerin kitleselleştiği toplumlarda, ötekisine karşı önyargılar geliştirmiş ve bu önyargılarını taassup haline getirmiş toplumlarda zenofobi ortaya çıkmaktadır. Özetle, göçle ilişkilendirilen refah kaybı, diğer bir ifade ile refah şovenizmi, güvenlik kaygıları, kültürel-dinsel türdeşliğin korunması refleksleri zenofobinin vücut bulmasını kolaylaştıran faktörler olarak özetlenebilir. Bu meselenin karşı tarafı olan göçmenlerin iş piyasasındaki rekabeti arttırmaları, verili toplumsal dokuya alternatif paralel bir toplum yapısı inşa etmeleri, korumacı refleksleri ile iç grupları dışında var olan gruplar ile entegre ol(a)mamaları zenofobik tutumların güçlenerek kalıcı haline gelmesine neden olmaktadır.

Bu durum, yukarıda da işaret edildiği üzere politikacılar ve özellikle aşırı sağ partiler için elverişli, düşük maliyetli (maliyetini başkalarının-göçmenlerin ödediği) bir sosyo-politik ortam sunmaktadır. Zenofobi böyle bir politik “habitat” içinde kendi kendini yeniden üretmekte, kendi kendinden tekrar-tekrar beslenmektedir. Böylesi bir konjonktürde, yaşanması muhtemel her ekonomik

krizin faturasının göçmenlere kesilmesini, aslında daha önce de var olan/yaşanan ve sıradan kabul edilen suç olaylarının kaynağının göçmenler olarak görülmesini beklemek tutarlı bir varsayım biçiminde dillendirilebilir. Aşırı sağa göre, göçmenler yalnızca varlıklarıyla fiziki manada bir güvenlik kaygısına sebebiyet vermekle kalmamakta; bunun yanı sıra ekonomik olarak Avrupa'yı sömürmekte, Avrupalıların oluşturduğu refah devleti mirasını/kazanımlarını hak etmedikleri halde, onu günden güne tüketerek ekonomik bir tehdit olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Ayrıca gerek kanun dışı yollarla Avrupa ülkelerine giriş yaparak gerekse ülke içinde yüksek doğum oranlarıyla çoğalarak gelecekte yerliler karşısında çoğunluk olma riski taşımaktadırlar. Bunun yanı sıra göçmenler, geldikleri ülkelerin geri kalmış/sakıncalı kültürlerini ve dinlerini Avrupa'ya taşıyarak Avrupa'nın ulusal karakterini bozabilecek bir tehdit unsuru olarak görülmektedirler. Tüm bu olan bitenlerde, hissedişlerde, konumlandırmalarda özetle aşırı sağın dillendirdiği politik söylemde konjonktürün etkisi göz ardı edilmemesi gereken diğer bir önemli husustur. Öyle ki, 11 Eylül saldırıları, 2004 Madrid ve 2005 Londra patlamaları, DEAŞ terör örgütünün başta Fransa'da Charlie Hebdo saldırısı olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde düzenlediği bombalı eylemler, yukarıda detaylandırılan göçmenlere yönelik yaklaşımlara eklenince, (özellikle) Avrupa'da göçmen varlığı ile güvenlik kaygıları arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır. Bu ilişkilendirme vasatı, göçmenlere karşı kategorik (yanlış!) bir yaklaşım olarak somutlaşmakta, adeta tüm göçmenler ve özellikle Müslüman ülkelerden gelenler türdeşleştirilmekte, bu durum kendini islamofobi olarak özetlenebilecek bir tutum ile görünür kılmaktadır.

İşte bu ve benzeri reddedişler ve kabuller üzerine kurulu aşırı sağ söylemlere somut örnekler ve bu söylemin siyaseten kabul edildiğine yönelik örnekler günümüzde "normallığı" (çalışmanın iddiası bu ruh haletinin normal olmadığıdır) tarif edecek yoğunluğa ulaşmıştır. Öyle ki bu siyasal dil, araç, tercih veya sapma (adı ne olursa olsun) Avrupa'nın neredeyse her ülkesinde kayda değer bir karşılık bulmaktadır. Zira, FIDEZS ve JOBBİK (Macaristan), Hak ve Adalet Partisi (PiS- Polonya), Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Ulusal Cephe (Fransa), Özgürlük Partisi (PVV-Hollanda), Almanya için Alternatif Partisi (AfD), İsveç Demokratları (SD), Danimarka Halk Partisi, İlerleme Partisi (Norveç), Gerçek Finliler (PS- Finlandiya), Ulusal Birlik (Letonya), ve Altın Şafak Partisi (Yunanistan), Özgürlük ve Doğrudan Demokrasi Partisi (SDP- Çek Cumhuriyeti), Bizim Slovakya Halk Partisi (People's Party Our Slovakia), Birleşik Vatanseverler (United Patriots- Bulgaristan), Rum Ulusal Halk Cephesi (ELAM-Güney Kıbrıs), İtalya'da 5 Yıldız Hareketi, Lig ve İtalya'nın Kardeşleri hareketleri/partileri ve İsviçre Halk Partisi gibi siyasi partiler, kendi ülkelerinde ciddi miktarda oy almakta, koalisyon hükümetleri kurmakta ya da tek başlarına

İktidar olabilmektedirler. Burada şu husus tekrar vurgulanmalıdır. 2000’li yıllarda siyaset yapan, politika üreten aşırı sağ partiler, 1930’lu yıllardaki öncülleri gibi demokrasiyi ortadan kaldırmayı ana (çoğu zaman gizli) hedef olarak deklare etmemektedir. Bu partiler selefleri gibi totaliter bir karaktere sahip olan siyasi partiler değil aksine; popülist söylemler üzerine kurgulanmış bir katılımcı demokrasiyi savunan siyasi partiler olarak bilinmektedirler. Aşırı sağ partiler genel itibari ile, anti-elitist ortalama halkın anlayabileceği kurulu düzeni eleştiren popülist basit bir söylem kullanmaktadırlar. Özetle, her ülkede aşırı sağın ideolojik yapıları ve söylemleri kendine has nedenlerden ötürü farklılıklar üzerine inşa edilmiş olsa da, göçmen karşıtlığı ve buna bağlı olarak güvenlik kaygısı hepsinin ortak söylem ve politikaları olarak ifade edilebilir. Yukarıda ayrıntılı bir şekilde ele alındığı üzere, aşırı sağı güçlendiren temel parametreler ekonomik bunalımlar/krizler ve refah kaybı, kültürel heterojenlik korkusu ve güvenlik kaygısından oluşmaktadır. Bu üç temel parametre, birbirleriyle çoğu zaman iç içe geçmiş bir haldedir. Siyasal alternatif arayışları yani protest tepkiler, islamofobi, zenofobi, vb. bu ana damarı besleyen diğer unsurlar olarak sayılabilir.

Aşırı sağın beslediği sorun alanlarının, her geçen gün yeniden üretildiği ve her ne kadar Avrupa’nın liberal demokratik değerlerine ters düşse de toplum tarafından (özellikle seçim dönemlerinde) teveccüh gördüğü bilinmektedir. Bunun bir sonucu olarak, ana akım siyasi partilerin aşırı sağ söylem ve politikalarını marjinalleştirmeye yönelik çabalara girişmesi yerine, oy kaygısıyla onlara sarılmasına neden olmuştur. Böylece, marjinallik vurgusuyla pejoratif bir anlam yüklenmesi gereken aşırı sağ, aksine merkezileşmekte; sonuç olarak aşırı sağın patolojik eylem ve söylemleri normalleşerek ana akım siyasi parti ve akımlar tarafından dillendirilmektedir. Nitekim çalışmada verilen Sebastian Kurz liderliğindeki Avusturya Halk Partisi (ÖVP)’nin, aşırı sağcı Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ)’nden esinlendiği söylem ve politikalarla “patolojik normalleşme”leşmesi, aşırı sağın söylem ve politikalarının merkezileşmesine dikkat çekici bir örnektir. Ana akım siyasi partilerin, aşırı sağ söylemleri kullanmadığı coğrafyalarda ise ana akımın oy kayıplarının devam ettiği ve buna karşın aşırı sağın her geçen gün daha fazla temsil kabiliyeti bulduğuna çeşitli örneklerle değinilmiştir.

Aşırı sağ partilerin Avrupa’daki istikrarlı yükselişi kaygı verici seviyelere ulaşmıştır. Bu konuya önlem alınması için Avrupa Birliği’nin derhal toleransı sosyal ve siyasal yaşamın her yerinde kendisine referans alan, çoğulcu anlayışı hâkim kılan, başta islamofobi ve zenofobi olmak üzere her türlü öteki düşman algısı yaratan politika ve politikacılar için gerekli tedbirleri alması, bunu halka anlatması bir çözüm önerisi olarak vurgulanabilir. Dünyada gelir dağılımındaki

büyük bir adaletsizlik olduğu gerçeği devam ettiği müddetçe göç olgusunun ve onun olası sonuçlarının ortadan kalkmasını beklemek beyhudedir.

İnsan onuruna yaraşır bir hayat standardı tüm Dünyada tesis edilmelidir. Bunun öncelikle başta Avrupa Birliği olmak üzere, gelişmiş ülkelerin gerekli fonları göç veren ülkelere aktarması, buralarda istihdam olanaklarının artırılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi için inisiyatif kullanması öncelikli bir adım olarak sayılabilir. Kitlesele göçlerin diğere bir ana sebebi olan iç savaşların bitirilmesi diğere bir ifade ile politik istikrarın sağlanması, diğere bir hayati adımdır. Bunun için göç veren coğrafyalarda, siyasal kurumları demokratik, fonksiyonel ve şeffaf niteliklere ulaştırmak için gerekli altyapı çalışmalarında yardımcı olunması, gerekmektedir. Aşırı sağın bu hızlı yükselişini, olan biteni irdeleyen, çözüm önerisi sunan akademik çalışma, araştırma ve derlemeleri dikkate değere kılmaktadır. Çalışmada genel hatları ile Avrupa (ile sınırlı ele alınmış) coğrafyasında aşırı sağın yükselişini, sebepleri bu durumun oya/seçmen tercihine dönüşme düzeyi gibi konular ortaya konmuştur. Konu özellikle zenofobi ve onun türevi olan islamofobik tutumların duygusal, bilişsel ve davranışsal öğelerini irdeleyen alan çalışmaları ile ele alınmalıdır. Bu çalışmalar tekrar edilmeli, ekonomik parametreler ve siyasal politik güncel gelişmeler ile söz konusu tutumlar arasındaki korelasyonun yönü ve şiddeti dönemsel olarak ortaya konulmalıdır. Söz konusu çalışmalar göç alan ülkeler özelinde tek tek yapılmak ve yenilenmek sureti ile ülkelere has koşulların söz konusu değışkenlerle olan ilişkisi gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

AfD Parti Programı (2017), https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf (23/05/2019).

Albertazzi, Danielle ve Duncan McDonnell (2008), *Twenty First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy* (New York: Palgrave Macmillan).

Alkan, M. Nail (2015), "Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği", *Akademik Bakış*, 8 (16): 275-289.

Anadolu Ajansı (17.03.2019), "Belçika İstihbaratından Aşırı Sağ Silahlanıyor Uyarısı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/belcika-istihbaratından-asiri-sag-silahlaniyor-uyarisi/1420687> (25.05.2019).

Anadolu Ajansı (30.09.2019), “Avusturya’da Sebastian Kurz’un İkinci Zaferi”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/avusturya-da-sebastian-kurz-un-ikinci-zaferi/1597985> (01.10.2019).

Anastasakis, Othon (2000), “Extreme Right in Europe: A Comparative Study of Recent Trends”, The Hellenic Observatory The European Institute, London School of Economics & Political Science, http://eprints.lse.ac.uk/3326/1/Extreme_Right_in_Europe.pdf (26/02/2019).

Aras, İlhan ve Akın Sarıoğlu (2018), “Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlığı: Fransa ve Macaristan Örnekleri”, *Mukaddime Dergisi*, 9 (3): 59-77.

Avusturya Özgürlük Partisi Programı, <https://www.fpoe.at/themen/partieprogramm/partieprogramm-englisch/> (23.05.2019).

Baharçiçek, Abdülkadir (1996), “Yeni Dünya Düzeni: Barış ve İşbirliği mi, Çatışma ve Düzensizlik mi?”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 101-105.

BBC Türkçe (19.11.2009), “İsviçre Minare Yasasını Oyluyor”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/11/091129_swiss_minaret (20.05.2019).

BBC Türkçe (08.12.2016), “Marine Le Pen: Yasadışı Göçmenlerin Çocuklarına Ücretsiz Eğitim Verilmesin”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38256672> (23.05.2019).

BBC Türkçe (14.03.2018), “Grafiklerle: Avrupa’da göçmen karşıtlığının en yüksek olduğu ülkeler”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43392262> (28.04.2019).

BBC Türkçe (15.05.2019), “Avrupa Parlamentosunda Aşırı Sağ Partilerin İttifak Arayışı, Birliğin geleceğini nasıl etkileyecek?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48276612> (24.05.2019).

Betz, Hans George (1994), *Radical Right-Wing Populism in Western Europe* (London: Palgrave Macmillan UK).

Boyras, Hacı Mehmet, Oğuz Güngörmez, Furkan Onur Kavukçu (2019), “Aşırı Sağ ve Brexit’in Gölgesinde 2019 Avrupa Parlamentosu Seçimleri”, *Seta Analiz*, <https://setav.org/assets/uploads/2019/05/A283Tr.pdf> (20.06.2019).

Decker, Frank (2008), “Germany: Right-wing Populist Failures and Left-wing Successes”, Albertazzi, Danielle ve Duncan McDonnell (Der.), *Twenty First*

Century Populism: The Spectre of Western European Democracy (New York: Palgrave Macmillan).

Europe Elects, <https://europeelects.eu/european-union/> (24.05.2019).

Gagatek, Wojciech (2010), The 2009 Elections to the European Parliament Country Reports (Florence: European University Institute).

Goldschmidt Tina ve Jens Rydgren (2018), Social Distance, Immigrant Integration, and Welfare Chauvinism in Sweden (WZB Berlin Social Science Center: WZB Discussion Paper).

Guibernau, Montserrat (2010), "Migration and The Rise of The Radical Right", Policy Network Paper.

Karapın, Roger (1998), "Radical Right and Neo-Fascist Political Parties in Western Europe", Comparative Politics, 30 (2): 213- 234.

Kaya, Ayhan (2016), İslam, Göç ve Entegrasyon: Güvenikleştirme Çağı (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).

Kaya, İlhan (2007), Müslüman Amerikalılar: Göç, Kimlik ve Entegrasyon (Ankara: Dipnot Yayınları).

Keneş, Hatice Çoban (2012), "Biyolojik Mitten Kültürel Mite: Yeni İrkçılık Nedir?", Dipnot Dergisi, (9): 5- 23.

Kissinger, Henry (2014), World Order (New York: Penguin Press).

Kutlu, Salih Ziya (2013), "Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ: Fransa ve Danimarka Örnekleri" (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Miller, David (2008), "Immigrants, Nations and Citizenship", The Journal of Political Philosophy, 14 (4): 371-390.

Minkenberg, Michael (2011), "The Radical Right in Europe Today: Trends and Patterns in East and West", Nora Langenbacher ve Britta Schellenberg (Der.), Is Europe on the "Right" Path? Right-wing Extremism and Right-wing Populism in Europe (Forum Berlin, Friedrich Ebert Stiftung): 37-55.

Mudde, Cas (2000), The Ideology of the Extreme Right (Manchester: Manchester University Press).

Mudde, Cas (2007), Populist Radical Right Parties in Europe (New York: Cambridge University Press).

Mudde, Cas (2008), *The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy* (Malmö: Malmö University Press).

Mudde, Cas (2010), "The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy", *West European Politics*, 33 (6): 1167-1184.

Mudde, Cass ve Cristobal Rovira Kaltwasser (2019), *Popülizm: Kısa Bir Giriş* (Ankara: Nika Yayınevi) (Çev: S. Erdem Türközü).

Öner, Selcen (2014), "Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni Ötekiler ve Türkiye'nin AB Üyeliği", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13 (1): 163-184.

Parlemeter 2018, <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/beheard/eurobarometer/2018/parlemeter-2018/report/en-parlemeter-2018.pdf> (30.04.2019).

Reeskens, Tim ve Wim Van Oorschot (2012), "Disentangling the New Liberal Dilemma: On the Relation Between General Welfare Redistribution Preferences and Welfare Chauvinism", *International Journal of Comparative Sociology*, 53 (2): 120-139.

Rydgren, Jens (2004), "The Logic of Xenophobia", *Rationality and Society*, 16 (2): 123-148.

Schain, A. Martin (2018), *Shifting Tides: Radical- Right Populism and Immigration Policy in Europe and The United States* (Washington DC: Migration Policy Institute).

Swnak, Duane ve Hans- Georg Betz (2003), "Globalization, The Welfare State and Right-Wing Populism in Western Europe", *Socio-Economic Review*, 1 (2): 215-245.

Taguieff, Pierre Andre (2001), *The Force of Prejudice: On Racism and Its Doubles* (Minneapolis: University of Minnesota Press).

TRT Haber (09.04.2019), "Avrupa'da Aşırı Sağın AP Stratejisi", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/avrupa-asiri-saginin-ap-stratejisi-islam-gocmen-ve-turkiye-karsitligi-411326.html> (23/05/2019).

Uzunçayır, Cihan (2014), "Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2 (2): 131-147.

Uzunçayır, Cihan (2017), "Batı Avrupa'da Aşırı Sağ Partiler Neden Yükseliyor?", *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (15): 364-401.

VonBeyme, Klaus (1985), Political Parties in Western Democracies (Gower: Aldershot).

Wilson, Robin ve Paul Hainsworth (2012), Far-Right Parties and Discourse in Europe: A Challenge For Our Times (Brussels: European Network Against Racism Press).